

Verena E. Meyer

Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ
CARNAP ΚΑΙ HUSSERL* **

Μετάφραση: Κιαρίνα Κορδέλα

Τό ἔργο τοῦ Carnap, *Logischer Aufbau der Welt*¹ ἐκλαμβάνεται συχνά ὡς ἀπόπειρα νά πραγματωθεῖ τό γνωσιοθεωρητικό πρόγραμμα τοῦ ἐμπειρισμοῦ, καθώς ἡ συνολική ἐμπειρία ἀνάγεται σέ στοιχειωδῶς δεδομένες μεμονομένες ἀντιλήψεις (Einzelwahrnehmungen)². Τά γνωσιοθεωρητικά μοντέλα, τῶν ὁποίων τή βάση ἀποτελοῦν ἀντιλήψεις, δηλαδή τά φαινομεναλιστικά μοντέλα, διακρίνονται κατά τόν Stegmüller ἀπό τήν ἐξῆς θέση (P):

(P) "Όλα τά πραγματικά πράγματα καί οἱ διαδικασίες εἶναι λογικές κατασκευές πού προκύπτουν ἀπό αἰσθητηριακά δεδομένα³.

Τό *Logischer Aufbau der Welt* τοῦ Carnap θεωρήθηκε πολλές φορές λαμπρό παράδειγμα ἑνός τέτοιου μοντέλου.

Αὐτή ἡ ἐμπειριστική ἐρμηνεία τοῦ συγκροτητικοῦ συστήματος (τοῦ Carnap) ἔχει βρεῖ, ἰδιαίτερα τόν τελευταῖο καιρό, μεγάλο ἀντίλογο. Σέ αὐτά τά πλαίσια ἔχει δειχθεῖ, ὅτι στά πρώιμα γραπτά τοῦ Carnap, καί κυρίως στό *Lo-*

* Αὐτή ἡ μελέτη προέκυψε στά πλαίσια ἑνός ἐρευνητικοῦ προγράμματος σχετικά μέ τήν ἱστορία τῆς ἀναλυτικῆς φιλοσοφίας τοῦ Κύκλου τῆς Βιέννης καί ὑποστηρίχθηκε ἀπό τό ἴδρυμα Fritz-Thyssen, τό ὁποῖο καί θέλω ἐδῶ νά εὐχαριστήσω.

** Τό κείμενο αὐτό δημοσιεύτηκε μέ τόν τίτλο «Die Konstruktion der Erfahrungswelt: Carnap und Husserl» στό περιοδικό *Erkenntnis*, τόμ. 35, Νο 1-3, Ἰούλιος 1991, σελ. 287-303.

1. Rudolf Carnap, *Der Logische Aufbau der Welt* ('Η Λογική Δόμηση τοῦ Κόσμου), Βερολίνο, 1928.

2. Ὅπως λέει ὁ C. Ortner στό *Lexikon der Philosophischen Werke*, ἐκδ. τῶν Franco Volpi καί Julian Nida-Rumelin, Στουτγκάρδη, 1988, σ. 422.

3. Stegmüller (1969), σ. 13.

gischer Aufbau der Welt, βρίσκονται καντιανές⁴, κονβενσιοναλιστικές⁵ και ὀρθολογιστικές⁶ δομές και στοιχεῖα. Ἡ ἐδῶ ἐνυπάρχουσα πολυσημία, ιδιαίτερα αὐτή τοῦ συγκροτητικοῦ συστήματος τοῦ Carnap, δέν ἀποτελεῖ τυχαῖο γεγονός. Τό *Logischer Aufbau der Welt* δέν θέλει νά παρουσιάσει κάποιο νέο γνωσιοθεωρητικό σύστημα, τό ὁποῖο κατά κάποιον τρόπο νά ἀποφεύγει τίς ὀποιες ἀδυναμίες τῶν κλασικῶν συστημάτων. Ὁ Carnap θέλει ἐδῶ μᾶλλον νά ἀναπτύξει τά θεωρητικά πλαίσια, τά ὁποῖα θά περιλαμβάνουν και θά καθιστοῦν συμβατά τά κλασικά φιλοσοφικά συστήματα μέ τίς σύγχρονες θεωρίες γνώσης τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Τυπικά, ἡ βασική ἰδέα τοῦ Carnap συνίσταται στό νά μεταφέρει τήν Θεωρία τῶν Τύπων τοῦ Russell στήν γνωσιοθεωρία. Ἀπό τή βάση τοῦ δεδομένου κατασκευάζονται εἶδη ἀντικειμένων ὡς διαφορετικοί τύποι. Οἱ τομεῖς τῶν ἀντικειμένων τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν ὀφείλουν σ' αὐτήν τήν περίπτωση νά ἀναδειχθοῦν ὡς διαφορετικές «συγκροτητικές βαθμίδες» πάνω σέ μία ἐνιαία βάση. Οἱ φιλοσοφικές φιλονικίες, ὅπως ἡ διαμάχη μεταξύ ρεαλισμοῦ, ἰδεαλισμοῦ και φαινομεναλισμοῦ, ὀφείλουν ἔτσι, και αὐτές, νά ἐξαλειφθοῦν. Ἀφοῦ μέσα σ' αὐτές τίς τρεῖς κατευθύνσεις προῦποτίθενται ἀντιστοίχως διαφορετικοί τύποι ἀντικειμένων ὡς πραγματικοί, τότε μέσα στήν συγκροτητική θεωρία εἶναι δεδομένα τά κοινά πλαίσια γιά τήν παρουσίαση τῶν θέσεών τους⁷. Μέσα στό συγκροτητικό σύστημα οἱ φιλοσοφικές και ἐπιστημονικές θεωρίες εἶναι πλήρεις νοήματος ἢ ἀληθεῖς μόνο σχετικά μέ καθορισμένες βαθμίδες ἀνάπτυξης τῶν ἐννοιῶν. Τό *Logischer Aufbau der Welt* ἐπιδιώκει, λοιπόν, ἕναν ὑπερβατολογικό στόχο, ὅταν καθιστᾶ ρητές αὐτές τίς συγκροτητικές βαθμίδες πού βρίσκονταν στό ὑπόβαθρο.

Παρεμφερές εἶναι τό πρόγραμμα πού προβάλλει ὁ Husserl στό ἔργο του *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie*⁸: και ἐδῶ ἐκτίθεται ἡ θέση, ὅτι ὁ κόσμος μπορεῖ κατ' ἀρχήν νά συγκροτηθεῖ πάνω στήν βάση τῆς βιωματικῆς ροῆς ἑνός κάποιου ὑποκειμένου⁹. Ὁ Husserl θεωροῦσε ὅτι ἡ ἐκτέλεση αὐτοῦ τοῦ σχεδίου ἀποτελεῖ ἕνα ἐξαιρετικά δύσκολο και εὐρύ ἔργο, γιά τό ὁποῖο τό *Ideen* ὀφείλε νά παρέχει τήν θεωρητική θε-

4. Πρβλ. Sauer (1987) και (1985). "Ἄλλες καντιανές ἀπόψεις στήν πρόωγα ἔργα τοῦ Carnap ἐπισημαίνουν οἱ: Proust (1987) και Haack (1977).

5. Runggaldier (1984).

6. Πρβλ. τήν κριτική τοῦ Moritz Schlick πάνω στό *Der Logische Aufbau der Welt*, στό *Die Naturwissenschaften*, τόμος 17 (1929), σ. 550 κ.έ., καθώς και τήν κριτική τοῦ Heinrich Scholz στό *Deutsche Literaturzeitung* (1930), σ. 586-592.

7. Carnap, ὁ.ἀ., σ. 245 κ.έ.

8. Edmund Husserl, *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie* (Ἰδέες γιά μία καθαρή Φαινομενολογία και Φαινομενολογική Φιλοσοφία) (στό ἐξῆς γιά συντομία: *Ideen*) (1950α).

9. Και ὁ Husserl θέλει ἐδῶ νά διατηρήσει αὐστηρή οὐδετερότητα ἀπέναντι στίς κλασικές φιλοσοφικές ὀπτικές γωνίες (μία φιλοσοφική Epoché - ἐποχή), πρβλ. *Ideen*, I, σ. 33.

μελίωση, τήν έννοιολογική προεργασία καί όρισμένες σκιαγραφήσεις πιθανών συγκροτητικῶν βημάτων. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, τό *Logischer Aufbau* ἀποτελεῖ μία ἀπόπειρα νά παρουσιάσει συστηματικά καί ἀπό τήν βάση τους τά μεμονομένα συγκροτητικά βήματα. Ἀνάμεσα στό σχέδιο τοῦ Husserl καί σ' αὐτό τοῦ Carnap ὑπάρχουν, λοιπόν, πολυάριθμες παραλληλίες ὅσον ἀφορᾷ τό σύστημα καί τήν ὀρολογία, μεταξύ τῶν ὁποίων οἱ ἑξῆς¹⁰:

- I. Το ἀφετηριακό σημεῖο κατασκευῆς καί τῶν δύο συστημάτων εἶναι ἡ φαινομενολογική ἀποχή ἀπό κρίσεις (ἡ *Epoché* [ἐποχή] τοῦ Husserl).
- II. Κατά τήν κατασκευή αὐτή, τήν βάση δέν τήν ἀποτελοῦν τά δεδομένα τῶν αἰσθήσεων ἀλλά ἡ βιωματική ροή ἑνός ὑποκειμένου· καί αὐτή πρέπει καί στίς δύο περιπτώσεις νά μὴν έννοεῖται ἐμπειριστικά ἢ αἰσθησιοκρατικά.
- III. Ἡ έννοια τῆς συγκρότησης καί ἡ ἰδέα ἑνός συγκροτητικοῦ συστήματος μέ βάση μέσα στήν βιωματική ροή χρησιμοποιοῦνται καί ἀπό τόν Husserl καί ἀπό τόν Carnap μέ τό ἴδιο νόημα.
- IV. Ἡ δόμηση τῶν συστημάτων διεξάγεται γενικά μέ ἀνάλογους μεταξύ τους τρόπους. Κατ' αὐτήν συγκροτεῖται πάνω στήν βάση (I) ὁ κόσμος τῶν αἰσθήσεων, ἀπό τόν ὁποῖο προκύπτουν –μέσω τοῦ ἐνδιάμεσου βήματος τῆς συγκρότησης τοῦ ἴδιου τοῦ σώματός μας– ὁ ὕλικός ἐξωτερικός κόσμος, ὁ ξένος ψυχικός κόσμος καί ὁ πνευματικός καί πολιτιστικός κόσμος.

Πουθενά ἄλλοῦ δέν βρίσκουμε παρόμοια γενική συμφωνία μεταξύ τοῦ *Logischer Aufbau* καί ἄλλων συγχρόνων συστημάτων. Καί ἐπειδή ὁ Carnap σπούδασε δίπλα στόν Husserl καί ἀναφέρει ἐπανειλημμένως τίς *Ideen* μέσα στό *Logischer Aufbau*, ἡ ὁμοιότητα τῶν συστημάτων καί τῶν ὀρολογιῶν σίγουρα δέν εἶναι τυχαία. Τό ἄν ὁ Carnap ἐπιχειρεῖ μέσα στό συγκροτητικό του σύστημα μία ἀνακατασκευή τῆς φαινομενολογίας τοῦ Husserl ἢ ἄν ἀπλῶς συλλέγει μέ ἄδρό καί γενικῶς σιωπηλό τρόπο ἐρανίσματα, ἅς παραμείνει γιά τήν ὥρα ἀνεξέταστο¹¹.

10. Πέρα ἀπ' αὐτά ὁ Husserl εἶχε εἰσάγει ἤδη στήν πρώτη Φιλοσοφία τῆς Ἀριθμητικῆς, κατά τήν ἐξήγηση τῶν ἀφηρημένων παραστάσεων τῶν ποσοτήτων, τήν ἰδέα τῶν οἰονεῖ ποιότητων, οἱ ὁποῖες παίζουσι οὐσιαστικό ρόλο στήν τυπική δόμηση τοῦ συστήματος τοῦ Carnap. Πάντως, ὁ Carnap δέν ἀναφέρει στή βιβλιογραφία του τό *Philosophie der Arithmetik*. Ἐδῶ δέν μποροῦμε, ὅμως, νά ὑπεισέλθουμε καί σ' αὐτές τίς παραλληλίες.

11. Τά ἐρανίσματα τοῦ Husserl δέν χαρακτηρίζονται πάντα ρητά ἀπό τόν Carnap ὡς τέτοια. Αὐτό μπορεῖ νά ἔχει νά κάνει μέ τό γεγονός, ὅτι τό *Logischer Aufbau* ἀποτελεῖ, στή μορφή πού δημοσιεύτηκε, μία ἐπεξεργασία τοῦ ἀρχικοῦ χειρογράφου, ἡ ὁποία προέκυψε ἀπό συζητήσεις πού διεξήχθησαν στό ἰδιωτικό σεμινάριο τοῦ Schlick. Τό ἔάν καί κατά πόσο ἡ γνωστή ἀντίθεση τοῦ Schlick πρὸς τόν Husserl παραμέρισε τίς φαινομενολογικές ἀπόψεις τοῦ *Logischer Aufbau* καί ἐπέτρεψε μία περισσότερο ἐμπειριστική ἀνάγνωση, παραμένει ἀδιασάφητο.

2.

(Σχετικά με τό I). Ὡς βάση τοῦ *Logischer Aufbau* χρησιμεύει στὸν Carnap τὸ ἀποκαλούμενο «ἰδιοψυχικό στοιχείο» (*das Eigenpsychische*). Μὲ αὐτὸ ὁ Carnap ἐννοεῖ τὴ συνείδηση μὲ μία πολὺ πλατιά ἐννοια· σ' αὐτὴν πρέπει νὰ ἀνήκουν ὅλα τὰ βιώματα, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἂν ἢ συνείδηση, ταυτόχρονα ἢ ἀργότερα, τὰ ἀναστοχάζεται ἢ ὄχι¹². Ἡ ἐκφραση «βίωμα» δὲν χαρακτηρίζει ἐδῶ περιστατικά μεμονωμένων δεδομένων, ἀλλὰ ἀποσπάσματα τῆς ἐμπειρίας στὴν ὁλότητά τους, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ἀναλυθεῖ.

Τὸ ἴδιο ἀφετηριακὸ σημεῖο ἐπιλέγει καὶ ὁ Husserl στὶς *Ideen* του. Ἐδῶ, τὴν βάση τῆς συγκρότησης τὴν ἀποτελεῖ ἡ «φυσικὴ στάση» (*natürliche Einstellung*) σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία θεωρεῖται ὡς προκειμένος ὁ κόσμος τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἀντίληψης μαζί μὲ τὰ συνειδησιακὰ ἐνεργήματα καὶ τὰ ἄλλα ψυχικὰ βιώματα. Ἡ συνείδηση στὴν πλέον εὐρεία ἐννοιά της περικλείει, ἔτσι, ὅλα τὰ βιώματα τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἐδῶ δὲν προϋποτίθεται ρητὰ ἢ ἀναστόχαση¹³.

Στὸν Carnap ἡ θεμελίωση τοῦ συστήματος μέσα στὰ βιώματα ἐνὸς ὑποκειμένου δὲν ἔχει ὄντολογικὴ, παρὰ ἀπλὰ μεθοδολογικὴ σημασία: ἡ ἐκφραση «ἰδιοψυχικό στοιχείο» εἶναι, ὅπως καὶ οἱ ἐκφράσεις «δεδομένο» ἢ «βίωμα», παραπλανητικὲς, μιά καὶ φαίνεται νὰ προϋποθέτουν ἓνα ὑποκείμενο, τὸ ὁποῖο ὡστόσο δὲν μπορεῖ νὰ συγκροτηθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν διεξαγωγὴ τῆς ἀνακατασκευασμένης γνωστικῆς διαδικασίας.

Κατὰ τὴν αἰτιολόγηση αὐτοῦ τοῦ «μεθοδολογικοῦ σολιπισμοῦ» ὁ Carnap ἐπικαλεῖται τὴν ἐννοια τῆς φαινομενολογικῆς ἀποχῆς ἀπὸ κρίσεις ἢ *Epoché* [ἐποχῆς] τοῦ Husserl¹⁴. Κατὰ τὴν *Epoché*, ἔτσι ὅπως τὴν εἰσάγει ὁ Husserl στὶς *Ideen*, ἡ φυσικὴ στάση τοῦ ὑποκειμένου τίθεται ἐκτὸς ἰσχύος· ὅλες οἱ ὑπαρξιακὲς ὑποθέσεις «τίθενται σὲ παρένθεση», ἔτσι ὥστε νὰ μένει μόνο ἡ καθαρὴ ροὴ τῶν βιωμάτων (ἢ σφαῖρα τῆς καθαρῆς συνείδησης ὡς ἀντικείμενο τῆς φαινομενολογίας)¹⁵. Ἡ *Epoché* ὀφείλει νὰ ἐγγυᾶται τὸν αὐστηρὰ οὐδέτερο πρὸς τὰ συνηθισμένα φιλοσοφικὰ συστήματα χαρακτῆρα τοῦ συστήματος τοῦ Husserl. Τὸ τέχνασμα αὐτὸ τοῦ Husserl καθιστᾷ τὸ αἶτημα γιὰ ὑποθετικὲς ὀντότητες περιττό: ἡ ληφθεῖσα ὡς βάση φυσικὴ στάση ὑπάρχει ἀναμφισβήτητα, ἐνῶ ἡ φαινομενολογικὴ τοποθέτηση σὲ παρένθεση τῶν συνδεδεμένων μὲ τὴν φυσικὴ στάση ὑπαρξιακῶν ὑποθέσεων, ὅπως τονίζει ὁ Husserl, εἶναι ζήτημα τῆς δικῆς μας πλήρους ἐλευθερίας καὶ ἀποτελεῖ μόνο ἐπαναξιολόγηση καὶ ὄχι ἐγκατάλειψη τῶν φυσικῶν (*natürlichen*) πεποιθήσεων¹⁶.

12. Carnap, *δ.ἀ.*, σ. 86.

13. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Husserl δὲν θεωρεῖ τὴν ἐκφραση «συνείδηση» (*Bewusstsein*) ἰδιαίτερα ἀρμόζουσα, *δ.ἀ.*, I, σ. 58.

14. *Ἔ.ἀ.*, σ. 86.

15. Husserl, *δ.ἀ.*, I, παράγραφοι 31, 32.

16. *Ἔ.ἀ.*, I, σ. 55.

Ἄν μεταφέρουμε αὐτήν τήν ἄποψη στό *Logischer Aufbau*, βλέπουμε ὅτι στήν ἀρχή τοῦ συγκροτητικοῦ συστήματος δέν ἀναδεικνύεται μία περιοχὴ ὄντοτήτων, ἡ ὁποία νά προϋποτίθεται ὡς ὑπάρχουσα (κάτι σάν τὰ δεδομένα τῶν αἰσθήσεων), ἀλλά ἡ φυσικὴ βιωματικὴ ροή, ἡ ὁποία διακρίνεται γιὰ τήν ρητὴ ἀποχὴ ἀπὸ κάθε ὑπαρξιακὴ ὑπόθεση (καί ἡ ὁποία ἐκπροσωπεῖται μέσα στήν τυπικὴ ἀνακατασκευὴ ἀπὸ τὴν σχέση *Αὐτός* τῆς ἀνάμνησης τῆς ὁμοιότητας). Τὸ ἔργο τοῦ συγκροτητικοῦ συστήματος ἔγκειται, λοιπόν, κατὰ τὸν Carnap, στήν (δυνάμενη νά διεξαχθεῖ μᾶλλον μόνο ὑποθετικά) ἀνάδειξη ὄλων τῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποία εἶναι κατασκευάσιμα πάνω σ' αὐτήν τὴν βάση καί μέ μέσο τὴν θεωρία τῶν συνόλων. Ἔτσι, ἀκόμα καί στίς ὑψηλότερες συγκροτητικὲς βαθμίδες δέν συναντᾶται κάποια ἀπόφανση σχετικὰ μέ τὴν ὑπαρξὴ αὐτῶν τῶν ἀντικειμένων. Αὐτὸ συμφωνεῖ μέ τὴν ἔκθεση τοῦ Carnap στό τέλος τοῦ *Logischer Aufbau* γύρω ἀπὸ τὸ συγκροτητικὸ καί μεταφυσικὸ πρόβλημα τῆς πραγματικότητος¹⁷.

Ἡ ἀπουσία ἑνός Ἐγὼ στήν βάση τοῦ συστήματος ἰσχύει, ὡστόσο, γιὰ τὸν Husserl μόνο μέ μία περιορισμένη ἔννοια, καί γι' αὐτὸ ὁ Carnap διαπιστώνει καί ἐδῶ ρητὰ μία διαφορὰ μεταξὺ τοῦ συστήματός του καί τῶν *Ideen*¹⁸: στήν *Epoche* ἐκλείπεται ὅλος ὁ κόσμος τῆς φυσικῆς στάσης, ἄρα καί τὸ «Ἐγὼ, ὁ ἄνθρωπος», ἔτσι ὥστε νά παραμένει μόνο τὸ καθαρὸ βίωμα τοῦ ἐνεργήματος. Τὸ ψυχολογικὸ Ἐγὼ δέν συγκροτεῖται, καί κατὰ τὸν Carnap, παρά σέ μία ὑψηλότερη βαθμίδα. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁμως, δέν μπορεῖ αὐτὴ ἡ ἐκλειψη νά διαγράψει τὸ καθαρὸ ὑποκείμενο τοῦ ἐνεργήματος, τὸ ὁποῖο ἔγκειται ἀπλὰ στήν ἐνότητα τῆς βιωματικῆς ροῆς· αὐτὸ τὸ ὑπερβατολογικὸ Ἐγὼ, λαμβανόμενο ὁμως δι' ἑαυτὸ (ἀφαιρουμένων τῶν βιωμάτων του) εἶναι τελείως κενὸ οὐσιακῶν συστατικῶν¹⁹. Ἐνα τέτοιο, ἄς τὸ ποῦμε, τυπικὸ ὑποκείμενο ὑπάρχει ὡστόσο ἄρρητα καί στό *Logischer Aufbau*: ἐδῶ, ὡς βάση τοῦ συστήματος ὑπηρετεῖ μία ἐκτατικὰ δεδομένη σχέση τῆς ἀνάμνησης τῆς ὁμοιότητας, δηλ. ἕνας κατάλογος στοιχειωδῶν βιωμάτων, τὰ ὁποία πρέπει φυσικά νά εἶναι βιώματα ἑνός ὑποκειμένου. Τὸ ἀπλὸ γεγονὸς τῆς «ἐνότητας» τῶν στοιχειωδῶν βιωμάτων στήν σχέση *Αὐτός* ἀντιστοιχεῖ, λοιπόν, στό κενὸ περιεχομένου καί μὴ χρησιμοποιήσιμο στήν συγκρότηση ὑπερβατολογικὸ ὑποκείμενο τοῦ Husserl.

3.

(Σχετικὰ μέ τὸ II). Ἡ βιωματικὴ ροή, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς φαινομενολογικῆς ἀναγωγῆς, δέν πρέπει νά ἐκλαμβάνεται φαινομεναλιστικά, δηλ. ὡς συνέπεια δεδομένων τῶν αἰσθήσεων. Στὸ συγκροτητικὸ σύστημα τοῦ Carnap δέν ὑπάρχει καμμία διατύπωση πού νά ἀντιστοιχεῖ στήν θέση (P)²⁰. Ἀντίθετα: ἡ κατεύθυνση συγκρότησης τοῦ *Logischer Aufbau* διεξάγε-

17. *Ο.ἀ.*, σ. 237 κ.έ.

18. Carnap, *δ.ἀ.*, σ. 90.

19. Husserl, *δ.ἀ.*, I, σ. 160.

ται αρχικά εὐθέως ἀντίστροφα ἀπ' ὅ,τι στήν θέση (P). Δέν κατασκευάζονται λογικά τὰ πράγματα καί οἱ διαδικασίες ἀπό δεδομένα τῶν αἰσθήσεων, ἀλλά τὰ ἴδια τὰ δεδομένα τῶν αἰσθήσεων συγκροτοῦνται ἀπό τήν βιωματική ροή μέ τήν βοήθεια τῆς τυπικῆς λογικῆς καί τῆς θεωρίας τῶν συνόλων. Σ' αὐτή τή θέση ἀντιστοιχεῖ, στό τυπικό ἐπίπεδο, τό γεγονός, ὅτι ὁ Carnap ἀντιμετωπίζει τὰ ἀντικείμενα (ὁποιοῦδήποτε εἶδους κι ἂν εἶναι αὐτά) ὡς δευτερεύοντα ὡς πρὸς τίς σχέσεις, τῶν ὁποίων αὐτά εἶναι μέλη²¹.

Καί γιά τόν Husserl, ἡ ἐνιαία βιωματική ροή ἀποτελεῖ τήν βάση γιά τόν σχηματισμό τῶν ἤδη πιά ἀφηρημένα καθορισμένων στοιχείων, ὅπως τό χρῶμα καί ἡ μορφή. Τό ὅτι αὐτή ἡ ροή εἶναι κατά μία συγκεκριμένη ἐννοια ἄμεσα δεδομένη, δέν μπορεῖ νά ἀμφισβητηθεῖ, ἐνῶ ὁ ἰσχυρισμός ὅτι τό στοιχειῶδες (τό ἄμεσα δεδομένο) δέν εἶναι τὰ ἀντικείμενα τοῦ χώρου, ἀλλά κάτι σάν χρωματικές κηλίδες, εἶναι σίγουρα ἀμφισβητήσιμος. "Ὅταν, γιά παράδειγμα, πιστεύουμε ὅτι ἀντιλαμβανόμαστε σ' ἓνα ἀντικείμενο «τό ἴδιο χρῶμα», στήν πραγματικότητα διατρέχουμε ἓνα ἀπόσπασμα ἀντίληψης, μέσα στό ὁποῖο αὐτό τό χρῶμα ἐμφανίζεται σέ συνεχεῖς μεταβολές «χρωματικῶν ἀποχρώσεων» (ἀνάλογα μέ τόν φωτισμό, τήν ὀπτική γωνία, τό περιβάλλον κ.λπ.)²². Σέ ἓνα χρῶμα, λοιπόν, τό ὁποῖο γίνεται ἀντιληπτό μέσα σέ ἓνα τέτοιο ἀπόσπασμα ἀντίληψης ὡς τό αὐτό, ἀντιστοιχεῖ ἓνα πολύπλευρο σύστημα ἀπό συνεχόμενες πολλαπλότητες φαινομένων καί ἀποχρώσεων. Τό θεμελιῶδες γνωσιοθεωρητικό πρόβλημα ἐγκτεται, λοιπόν, μεταξύ ἄλλων, στό νά ἐξηγήσουμε, μέ ποιό τρόπο καί γιά ποιό λόγο προκύπτει αὐθόρμητα ἀπό τίς διαρκῶς ἐναλλασσόμενες καί ρέουσες στό χρόνο αἰσθητηριακές ἐντυπώσεις, οἱ ὁποῖες δέν παρουσιάζουν καμμία σταθερότητα χρώματος καί μορφῆς, ἡ ἀντίληψη μεμονωμένων (ταυτῶν μέσα στήν βιωματική ροή) ἀντικειμένων.

Ὁ Husserl ἐπιμένει, ὅτι γιά μιὰ τέτοια ἐξήγηση δέν ἀρκεῖ ἡ φαινομεναλιστική θέση (P), ἀφοῦ αὐτή βασίζεται σέ μιὰ χονδροκομμένη περιφρόνηση καί ἀπλοποίηση συνειδησιακῶν γεγονότων. "Ἄν, δηλαδή, παρατηρήσουμε τήν (μέσω φαινομενολογικῆς ἀναγωγῆς καθαρμένη) βιωματική ροή, θά βροῦμε πολλά περισσότερα ἀπό μιὰ ἀσυνάρτητη ἀκολουθία μεμονωμένων

20. Ἐκτός καί ἂν πρόκειται γιά ἐκεῖνο τό τμήμα τοῦ συγκροτητικοῦ συστήματος, τό ὁποῖο κατασκευάζει τὰ φυσικά (physische) ἀντικείμενα πάνω στή βάση τῶν (ἤδη προηγουμένως συγκροτημένων) ἰδιοψυχικῶν ἀντικειμένων. Αὐτό ὁμως συμβαίνει ἤδη στίς ὑψηλότερες βαθμίδες τοῦ συστήματος καί ὄχι στή βάση. Ἐπιπλέον ὁ Carnap διαπίστωνε σέ μιὰ πρῶμη ἐκθεση, «ὅτι ὁ καθαρὸς ἐμπειρισμός ἔχει χάσει τήν κυριαρχία του», καί ὅτι στήν γνωσιοθεωρία λαμβάνεται ὅλο καί περισσότερο ὑπ' ὄψη ἡ συγκροτητική λειτουργία τῆς ἀνθρώπινης νόησης· πρβλ. Carnap (1923). "Ὅπως τόνισε καί ὁ Moulines (1985), οἱ κλασικοὶ ἄγγλοι ἐμπειριστές δέν ἀναφέρονται σχεδόν καθόλου στό *Logischer Aufbau*. Σύμφωνα μάλιστα μέ τόν Hiram Caton (1974/75), τὰ πρῶτα γραπτά τοῦ Carnap εἶναι πρόδηλο, ὅτι προέκυψαν ἀπό μιὰ κριτική στόν ἐμπειρισμό τοῦ τύπου Mach.

21. Ὁ.ἀ., σ. 83.

22. Husserl, δ.ἀ., I, σ. 74 κ.έ.

«impressions» (έντυπώσεων). Τά βιώματα, στά όποία κατευθύνεται τό άναστοχαζόμενο βλέμμα, έχουν μία μάλλον τελείως διαφορετική δομή, πού, από φαινομενολογικής άπόψεως, πρώτα-πρώτα αυτήν όφείλουμε νά αναλύσουμε. Έτσι βλέπουμε, ότι στην ούσία μιās μεγάλης τάξης βιωμάτων ανήκει τό γεγονός, ότι αυτά κατέχουν άποβλεπτικό χαρακτήρα, δηλαδή, ότι αυτά αποτελούν «συνείδηση ενός κάτι». Έτσι συναντάμε ήδη την πρώτη σημαντική διάκριση μεταξύ των βιωμάτων και των άποβλεπτικών αντικειμένων τους, την όποία άγνοεί, για παράδειγμα, ό κλασικός φαινομεναλισμός του Hume²³. Στο σχήμα του Husserl είναι επίσης ούσιαστικό, τό ότι ή διάκριση μεταξύ «έμμένειας» και «υπέρβασης», δέν σημαίνει κάτι σαν μία διχοτόμηση του κόσμου σέ μία «ίδια όντότητα (Eigenwesenheit) των βιωμάτων» και σέ έναν κατ' αρχήν άλλου είδους, άπρόσιτου στή συνείδηση, υλικό κόσμο²⁴. Ό υλικός κόσμος είναι μάλλον αυτόνοητα δεδομένος ως φυσική (natürliches) βίωση, και τό έργο της φαινομενολογίας έγκείται ακριβώς στην περιγραφή των συνειδησιακών διαδικασιών, οί όποίες όδηγούν στην συγκρότηση αυτής της περιοχής πάνω στην βάση της βιωματικής ροής.

Άρα, τό πράγμα στή φυσική (physikalisches), τό όποιο έννοείται μέσα από κάποιες συνειδησιακές διαδικασίες, δέν παριστά για τον Husserl ένα αρχικά άφθαστο «πράγμα καθαυτό», παρά είναι «έδω μέ σάρκα και όστά». Δέν αποτελεί όμως κάποιο μέρος της βιωματικής ροής, παρά ανήκει σέ μία περιοχή άποβλεπτικών αντικειμένων, ή όποία είναι συγκροτημένη διαμέσου διαφόρων βαθμίδων πού πρέπει νά περιγραφούν από πιο κοντά. Η έννοια του πράγματος της φυσικής ύπηρετεί αντίστροφα ως μίτος προς την όργάνωση της βιωματικής ροής. Κάτι παρόμοιο ίσχύει και για όλα τά άποβλεπτικά αντικείμενα και τίς περιοχές τους.

Είναι τώρα λοιπόν εύκολο νά δούμε, ότι ή ίδια ιδέα βρίσκεται και στην βάση του *Logischer Aufbau*. Και έδω, για παράδειγμα, τό πράγμα στή φυσική συγκροτείται βαθμηδόν πάνω στην βάση της βιωματικής ροής, δηλαδή, δέν υπάρχει καμία «άβυσσος» ανάμεσα στό 'Εγώ και τον έξωτερικό κόσμο ή ανάμεσα στην έμμένεια και την υπέρβαση μέ την έννοια του Husserl. Ούτε για τον Carnap υπάρχει επίσης τό έρώτημα, πώς τό σολιπλιστικό υποκείμενο κατορθώνει τό άλμα προς τον διυποκειμενικό κόσμο. Ό διυποκειμενικός κόσμος προϋποτίθεται μάλλον ως δεδομένος στην φυσική στάση (natürlichen Einstellung), και τό έργο του συγκροτητικού συστήματος έγκείται στό νά ανακατασκευάσει αυτόν τον τρόπο παρουσίασης (Gegebenheitsweise). Έτσι, ένα αντικείμενο, π.χ. ένα πράγμα στή φυσική είναι, σύμφωνα μέ τον Carnap, ό,τι «έννοείται» μέσω ενός όρισμένου βιώματος και δέν αντιστοιχεί παρά στό άποβλεπτικό αντικείμενο του Husserl²⁵. Τό έννοούμενο έδω είναι τό ίδιο μία

23. Όπως π.χ. ή κριτική του Husserl πάνω στον Hume στό *Erste Philosophie*, (1956), σ. 157 κ.έ.

24. Φυσικά τά άποβλεπτικά αντικείμενα δέν πρέπει έτσι κι άλλως νά εξομοιώνονται μέ τά υλικά αντικείμενα.

25. Carnap, δ.ά., σ. 226 κ.έ.

πολύπλοκη τάξη βιωμάτων (ένα «σύστημα από πολλαπλότητες αποχρώσεων» στον Husserl), έτσι ώστε μεταξύ των δύο περιοχών να μὴν υφίστανται διαφορές στην οὐσία ἀλλὰ διακρίσεις στην δομή. Ἔτσι, ἡ διάκριση μεταξύ φαινομένου καὶ πράγματος καθαυτὸ γίνεται περιττή τόσο στὸν Carnap ὅσο καὶ στὸν Husserl²⁶.

4.

(Σχετικά μὲ τὸ III). Ἐνα οὐσιαστικό κοινό σημεῖο μεταξύ Carnap καὶ Husserl βρίσκεται στὴν ἔννοια τῆς συγκρότησης καὶ τοῦ συγκροτητικοῦ συστήματος. Συγκροτητικό σύστημα εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸν Carnap, μία κλιμακωτή τάξη τῶν ἀντικειμένων τέτοιου εἴδους, ὥστε τὰ ἀντικείμενα κάθε βαθμίδας νὰ συγκροτοῦνται ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς χαμηλότερης βαθμίδας. Λόγω τῆς μεταβατικῆς ιδιότητος τῆς ἀναγωγιμότητος ὅλα τὰ ἀντικείμενα τοῦ συγκροτητικοῦ συστήματος συγκροτοῦνται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἔμμεσα ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα τῆς πρώτης βαθμίδας· αὐτὰ τὰ «θεμελιακά ἀντικείμενα» ἀποτελοῦν τὴ «βάση» τοῦ συστήματος²⁷.

Μὲ παρόμοιο τρόπο χρησιμοποιεῖ ὁ Husserl τὴν ἔννοια τῆς συγκρότησης στὶς *Ideen*. Ἡ φαινομενολογία ὀφείλει νὰ εἶναι Λογική τῶν φαινομένων, δηλαδή, νὰ περιγράφει τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀντίληψης καὶ τῆς σκέψης συναρτῶνται μὲ τὴν βιωματικὴ ροή. Τὸν Husserl τὸν ἀπασχολοῦν ἐδῶ «οὐσιακές συναρτήσεις», ὅπου ἡ ἔκφραση «οὐσία» δέν χαρακτηρίζει μεταφυσικές ὀντότητες, ἀλλὰ τὰ ἀντικείμενα ποὺ συγκροτοῦνται πάνω στὴ βάση τῆς βιωματικῆς ροῆς²⁸. Ἔτσι, τὸ σύστημα ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορες βαθμίδες καὶ στρώματα, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονται ἀπὸ δικές τους δομικές συναρτήσεις, στὶς ὁποῖες, ὅπως καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Carnap, ἰσχύει τὸ ἑξῆς:

«Κάθε βαθμίδα καὶ κάθε στῶμα μέσα στὴν βαθμίδα χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸ ὅτι συγκροτεῖ μία ἰδιαίτερη ἐνότητα, ἡ ὁποία μὲ τὴ σειρά τῆς ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο ἐνδιάμεσο μέλος γιὰ τὴν πλήρη συγκρότηση τοῦ πράγματος»²⁹.

Ἐφόσον τὴν βάση τῶν δύο συστημάτων τὴν ἀποτελεῖ μία ὁλόκληρη ροὴ βιωμάτων, δέν μποροῦν τὰ ἀντικείμενα μιᾶς ὑψηλότερης βαθμίδας νὰ σχηματίζονται μὲσω ἄθροισης ἢ συσχετισμοῦ μεμονωμένων δεδομένων (ὅπως στὴν

26. Σχετικά μ' αὐτὸ πρβλ. τίς *Ideen* I, σ. 52· τὸ πράγμα στὴ φυσική εἶναι γιὰ τὸν Husserl ἀπλὰ ἓνα «ἀποβλεπτικό σύστοιχο ὑψηλότερης βαθμίδας», καὶ εἶναι σαφές «ὅτι ἀκόμα καὶ ἡ ὑψηλότερη ὑπέρβαση τοῦ πράγματος τῆς φυσικῆς δέν σημαίνει γιὰ τὴν συνείδηση... καμμία προέκταση πέρα ἀπὸ τὸν κόσμον» (δ.ἀ., σ. 100).

27. Ὡ.ἀ., σ. 2.

28. Σχετικά μ' αὐτὸ πρβλ. τὸ *Die Idee der Phänomenologie* (Ἡ ἰδέα τῆς φαινομενολογίας) (1950b), σ. 12. Ὁ Carnap χρησιμοποιεῖ συχνά τὸν ὄρο «Wesen» (οὐσία) μὲ τὸ ἴδιο νόημα· πρβλ. δ.ἀ., σ. 222.

29. *Ideen*, I, σ. 316.

τυπική φαινομεναλιστική μορφή του σχηματισμού των έννοιων). Ἡ ἀλληλοδιαδοχή διαφόρων ἐπόψεων ἑνός ἀντικειμένου δέν μπορεῖ νά ὑπηρετήσῃ ὡς ἐξήγηση τοῦ γεγονότος, ὅτι τό ἀντικείμενο ἐμφανίζεται ὡς το ἴδιο μέ ἕν μέρει ταυτές ιδιότητες. Πολύ περισσότερο φαίνεται, ὅτι εἶναι ἀπαραίτητη μιά διαδικασία ἀφαίρεσης, ἡ ὁποία ἀνατρέχει σέ ἄλλους μηχανισμούς καί ὄχι στόν ἀπλό συσχετισμό.

Ἐπίσης, ὅπως ἀναφέραμε στήν ἀρχή, χρησιμοποιεῖ στήν τυπική του ἀνακατασκευή τήν Θεωρία τῶν Τύπων τοῦ Russell. Ἡ τοποθέτηση τοῦ Husserl ἀπέναντι σέ μιά τέτοια «μάθηση [mathesis] τῶν βιωμάτων» δέν εἶναι σαφής. Σ' ἕνα παράρτημα τῶν *Ideen*, σχετικά μέ τή συγκρότηση τῆς ψυχῆς, ὁ ἴδιος χρησιμοποιεῖ τουλάχιστον συμβολικές μορφές παράστασης³⁰ καί περιγράφει ἐπανειλημμένως τό ἔργο τῆς φαινομενολογίας ὡς καθορισμό καί διαφώτιση τοῦ νοήματος³¹ μέσω σύγκρισης, διάκρισης, σύνδεσης, σχηματισμοῦ σχέσεων καί διαδοχικοῦ ἀποχωρισμοῦ στιγμῶν. Ἀπέναντι στή μαθηματική ἢ καί τή γεωμετρική μέθοδο, ὁ Husserl τονίζει, ὡστόσο, τήν ρευστότητα καί τήν κατ' ἀρχήν ἀοριστία τῶν φυσικῶν φαινομένων: αὐτά δέν μποροῦν νά ἀναλυθοῦν σέ συστατικά καί οὔτε ἐπιτρέπουν νά ἐνταχθοῦν σέ μαθηματικές πολλαπλότητες. Αὐτό, ὡστόσο, σέ καμμία περίπτωση δέν σημαίνει, ὅτι ἡ φαινομενολογική ἐρευνα «βυθίζεται σ' ἕναν ποταμό». Παρά τίς ρέουσες συνέχειες τῆς βάσης, στήν συνείδηση σχηματίζονται ἀρχικά ὑψηλότερες γενικότητες (ὅπως ἡ διάκριση μεταξύ αἰσθητηριακῶν τάξεων) καί στή συνέχεια ὄλο καί πῶς δύσκολες ταξινομήσεις καί περιγραφές³². Ἡ συγκρότηση εἶναι ἐδῶ μιά ἀμοιβαία διαδικασία, κατά τήν ὁποία συγκροτημένες ἐνότητες ἀναδροῦν πάνω σέ ὑποκείμενές τους, ἀόριστες ἢ χασματώδεις βαθμίδες καί τίς συμπληρώνουν.

Ἐπομένως, καί ἡ ἀπόπειρα τοῦ Carnap γιά μιά τυπική ἀνακατασκευή τῆς συγκρότησης δέν σημαίνει ὅτι τό *Logischer Aufbau* ὑποτίθεται ὅτι παριστᾷ ἕνα στέρεο «γεωμετρικό» σύστημα μέ τήν ἐννοια τοῦ Husserl. Ἐτσι, ἡ διαδικασία τῆς οἰονεῖ ἀνάλυσης τοῦ Carnap μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὡς ἀπόπειρα γιά ἕνα τυπικό ἀνάλογο τῆς διαδικασίας συγκρότησης τοῦ Husserl. Ἡ οἰονεῖ ἀνάλυση τοῦ Carnap συγκροτεῖ ἀντικείμενα ὡς τάξεις (σέ μιά ἢ περισσότερες σχέσεις) παρόμοιων στοιχειωδῶν βιωμάτων. Ὁ Husserl ὑποδηλώνει μιά πα-

30. Ὁ.ἀ., III, σ. 109 κ.έ.

31. Ὁ Carnap ὀρίζει τήν ἐννοια «Sinn» (νόημα) παρόμοια μέ τόν Husserl, παρ' ὄλο πού ἰσχυρίζεται, ὅτι τήν ἔχει πάρει ἀπό τόν Frege. Ὁ Carnap γράφει σχετικά: λέγοντας νόημα ἑνός σημείου ἐννοοῦμε τό ταυτόσημο πού εἶναι προσαρτημένο στά ἀποβλεπτικά ἀντικείμενα (das Ubereinstimmende an den intentionalen Gegenständen) ἐκείνων τῶν παραστάσεων, σκέψεων κ.δ., τίς ὁποῖες ἔχει ὡς σκοπό νά προκαλεῖ τό σημείο... (Ὁ.ἀ., σ. 61).

Ἐπίσης, ὡς γνωστό ὁ Frege δέν κάνει ποτέ λόγο γιά ἀποβλεπτικό χαρακτηρισμό τοῦ νοήματος.

32. Πρβλ., Ὁ.ἀ., III, σ. 128 κ.έ.

ρόμοια αρχή, όταν για παράδειγμα λέει:

«Ἡ ταυτή ιδιότητα εἶναι, ὁμως, τό ταυτό, τό ὁποῖο διατηρεῖται ὡς «ιδιότητα» μέσα ἀπό ὅλες τίς περιστάσεις. Δηλαδή, ἓνα στρώμα τῆς ἐνότητας τοῦ πράγματος τηρεῖται διαμέσου πολλαπλῶν παραστάσεων»³³.

Ὁ Carnap μιλά ἐπίσης, ἀνάλογα μέ τόν Husserl, γιά μία «ἀναδιάταξη» τοῦ συγκροτητικοῦ συστήματος βάσει συγκροτήσεων ὑψηλότερης βαθμίδας³⁴. Σφαῖρες ἀντικειμένων δέχονται προσθήκες καί ὁλοκληρώνονται μέσω ἀναλογικῶν σχηματισμῶν καί, παράλληλα, συνέχειες χρησιμοποιοῦνται ὡς νόμοι τῆς συγκρότησης. Ἄρα, καί τό *Logischer Aufbau* ἔχει ἓναν, σύμφωνα μέ τήν γλώσσα τοῦ Husserl, κινητικό χαρακτήρα.

Αὐτό δέν ἀντιφάσκει πρός ἓνα περαιτέρω χαρακτηριστικό καί τῶν δύο συγκροτητικῶν συστημάτων: ὁ Carnap κάνει τήν διάκριση μεταξύ Ὀλοῦ καί λογικοῦ πλέγματος: ἐνῶ τό Ὀλο ἀποτελεῖται ἀπό μέρη καί μπορεῖ νά διαμεριστεῖ σ' αὐτά, τό λογικό πλέγμα χαρακτηρίζεται ἀπό τό ὅτι οἱ ἀποφάνσεις γύρω ἀπό αὐτό μποροῦν νά μετασχηματισθοῦν σέ ἀποφάνσεις γύρω ἀπό τά στοιχεῖα του. Ἔτσι ἔχει ἐπίσης ἐκφρασθεῖ, ὅτι τά λογικά πλέγματα δέν μποροῦν νά ἀναχθοῦν στά στοιχεῖα τους, ἀφοῦ οὐσιαστικά ἐξατομικεῦνται μέσω τῆς δομῆς τους καί ὄχι τῆς «ὕλης» τους. Ἔτσι, γιά παράδειγμα, τό πνευματικό θεμελιώνεται μέσα στό ψυχικό, καί αὐτό μέσα στήν ἀντίληψη φυσικῶν σωμάτων, ἀλλά δέν εἶναι ἓνα ἀπλό ἄθροισμα τέτοιων ἀντιλήψεων³⁵, παρά κατέχει μία δική του, μή ἀναγώγιμη δομή. Ὡς ἐκ τούτου, δέν μπορεῖ λοιπόν νά εἰπωθεῖ, ὅτι, γιά παράδειγμα, τό πνευματικό στό σύστημα τοῦ Carnap [σέ ἀντιστοιχία πρός τή θέση (P)] εἶναι μόνο μία λογική κατασκευή ἀπό δεδομένα τῶν αἰσθήσεων: ὄχι μόνο δέν σχηματίζεται ἡ βάση ἀπό δεδομένα τῶν αἰσθήσεων, τά ὁποῖα προστά στήν κατασκευή θά εἶχαν τό πλεονέκτημα τῆς ὑπαρξῆς, ἀλλά καί ἡ ἐμπειρική συμμετοχή τοῦ βιώματος στήν οὐσία τοῦ πνευματικοῦ εἶναι ἐλάχιστη: ἡ οὐσία ἐγκείται, δηλαδή, στήν «γενετική» δομή τῶν βιωμάτων καί ὄχι στό περιεχόμενό τους. Καί ἐδῶ ὁ Carnap βρίσκεται σέ πλήρη ὁμοφωνία μέ τόν Husserl, ὁ ὁποῖος σέ ἓνα ἀντίστοιχο σημεῖο γράφει:

«... φαινομενολογικά στήν πηγή του (sic!), οἱ θεμελιωμένες ἐνότητες εἶναι αὐτό ἀκριβῶς: θεμελιωμένες καί νέου εἴδους· τό νέο, τό ὁποῖο συγκροτεῖται μαζί τους, δέν μπορεῖ, ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ ἐνόραση τῆς οὐσίας, ποτέ νά ἀναχθεῖ σέ ἀπλά ἄθροίσματα ἄλλων πραγματικοτήτων»³⁶.

Αὐτό τό ἄκρως οὐσιαστικό χαρακτηριστικό τοῦ συγκροτητικοῦ συστήματος δικαιοδοτεῖ τόν Carnap καί στήν –τυπικά πάντως ἀμφίβολη³⁷– ἐξάλειψη τῆς βασικῆς σχέσης τῆς ἀνάμνησης τῆς ὁμοιότητας μετά τήν ἀποπεράτωση

33. Ὁ.ἀ., III, σ. 127.

34. Ὁ.ἀ., σ. 193.

35. Αὐτές δέν θά μποροῦσαν, ὅπως γράφει ὁ Husserl, ἀκόμα καί μέσα σέ ὁποιοδήποτε σύμφυρμα, νά παρέχουν νόημα.

36. Ὁ.ἀ., I, σ. 319.

37. Σχετικά μ' αὐτό πρβλ. τόν Friedman (1987).

της συγκρότησης. Αυτή ή εξάλειψη έγινε αισθητή ως αντίφαση προς τόν υποτιθέμενο φαινομεναλιστικό χαρακτήρα του συστήματος³⁸, αλλά πάντως βρίσκεται σε απόλυτη συμφωνία με τό φαινομενολογικό πρόγραμμα μιᾶς ἀνάλυσης τῆς οὐσίας, δηλαδή, με τό πρόγραμμα τῶν δομικῶν συναρτήσεων μέσα στό ὑποσυνείδητο.

5.

(Σχετικά μέ το IV). Τό πιό ἔντονο κοινό στοιχεῖο μεταξύ τοῦ *Logischer Aufbau* καί τῶν *Ideen* βρίσκεται στήν παραλληλία τῶν συγκροτητικῶν βημάτων. Ὁ Husserl δέν ἔχει παρουσιάσει συστηματικά τή σειρά τῶν βαθμίδων τοῦ συστήματός του. Αυτό τό ἔργο τό ἀνέθεσε στήν ἐκτενή ἐρευνητική ἐργασία πού πρέπει νά ἐκτελεσθεῖ μέσα στούς ἐκάστοτε μελλοντικούς φαινομενολογικούς τομεῖς. Ὅσον ἀφορᾷ στίς κατώτερες περιοχές τῆς συγκρότησης, στίς ὁποῖες ὁ Carnap ἔχει ἀφιερῶσει ιδιαίτερη προσοχή, οἱ *Ideen* εἶναι, λοιπόν, –ἀναφορικά μέ τήν ἀκολουθία τῶν συγκροτητικῶν βημάτων– συγκριτικά ἀόριστες. Ὁ Carnap παρέχει κατ' ἀρχήν μέ τήν εἰσαγωγή τῶν ἐννοιῶν τῆς μερικῆς ἰσότητος, τῆς μερικῆς ὁμοιότητος, τῶν κύκλων ὁμοιότητος καί τῶν τάξεων ποιότητος τά τυπικά μέσα γιά τήν ὀργάνωση τῆς βιωματικῆς ροῆς. Ὁ Husserl ἐξετάζει περισσότερο τίς γενικές δομές τῆς καθαρῆς συνείδησης παρά τά συγκεκριμένα βήματα, τά ὁποῖα καθιστοῦν δυνατή τή συγκρότηση τῶν ἀντικειμένων. Στίς ὑψηλότερες βαθμίδες ἡ σχέση αὐτή ἀντιστρέφεται: ἐδῶ στόν Carnap βρίσκουμε μόνο σκιαγραφήσεις, οἱ ὁποῖες ἀντιστοιχοῦν σέ μεγάλο βαθμό στίς προτάσεις τοῦ Husserl, ἐνῶ ὁ Husserl, προπάντων στόν δεῦτερο τόμο τῶν *Ideen*, καταπιάνεται διεξοδικά μέ τήν συγκρότηση τῆς ὑλικῆς φύσης, τῆς ἔμψυχης φύσης (σ' αὐτήν ἀνήκει καί ἡ ψυχική πραγματικότητα) καί τοῦ πνευματικοῦ κόσμου³⁹.

Ἐάν παρατηρήσουμε τήν διαδικασία συγκρότησης ὡς μοντέλο γιά τήν πορεία τῆς δημιουργίας συνείδησης στό παιδί⁴⁰, βλέπουμε ὅτι τά δύο συγκροτητικά συστήματα συμφωνοῦν στήν περιγραφή τῶν ἀκόλουθων βημάτων ἐξέλιξης⁴¹: τό παιδί ὡς νεογέννητο ἔχει μία ἄτακτη στό ἐσωτερικό της ροή αἰσθη-

38. Σχετικά μ' αὐτό πρβλ. γιά παράδειγμα τόν Runggaldier (1984), σ. 61 κ.έ.

39. Οἱ μεμονωμένες συγκροτητικές βαθμίδες παρουσιάζονται ἀπό τόν Husserl σκιαγραφικά στίς *Ideen* I, σ. 73 κ.έ., 316 κ.έ. καί συνοπτικά καί πάλι στίς *Ideen* II, σ. 305 κ.έ. (= παράρτημα I). Ὁ Husserl θεωρεῖ ἐπιπλέον τίς ἀκολουθίες τῶν βαθμίδων, ἀκριβῶς ὅπως καί ὁ Carnap ὄχι ὡς «ἰδεατές ἀναγκαιότητες, ἀλλά μόνο ὡς ἰδεατές δυνατότητες» (*Ideen* II, σ. 305).

40. Σχετικά μέ τή δυνατότητα αὐτοῦ τοῦ ψυχολογικοῦ τρόπου παρατήρησης, πρβλ. Husserl, *Ideen* III, σ. 125.

41. Τό σκίτσο πού ἀκολουθεῖ δέν μπορεῖ παρά νά ἀναδείξει ἕνα χοντρικό περίγραμμα τῶν συστημάτων· στίς ἐπιμέρους λεπτομέρειες ὑπάρχουν πολυάριθμα περαιτέρω κοινά σημεῖα καθώς καί διαφορές, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία εἶναι δύσκολο νά ἐκτιμηθεῖ λόγω τοῦ διαφορετικοῦ ὕφους τῶν δύο συγγραφέων.

τηριακῶν ἐντυπώσεων, μέ βάση τήν ὁποία ἀποκρυσταλλώνονται σταδιακά ἀπό τάξεις παρόμοιων ἀντιλήψεων αἰσθητηριακοί τομεῖς. Μέ τήν ἀντιστοιχία μεμονωμένων βιωμάτων σέ τέτοιους αἰσθητηριακούς τομεῖς προκύπτουν αἰσθήματα (*Wahrnehmungen*). Παρόμοια μεταξύ τους αἰσθήματα σχηματίζουν μέ τή σειρά τους τήν βάση γιά τή συγκρότηση τῶν χρωμάτων καί τῶν μορφῶν.

Πάνω σ' αὐτήν τή βάση γίνεται λοιπόν δυνατή ἡ ἀντίληψη αἰσθητῶν ἀντικειμένων ἀπό τήν χωρίς ἀναστόχαση ὑποκειμενική προοπτική. "Ἐνα ἀπό αὐτά τά πράγματα πού βλέπουμε εἶναι τό ἴδιο μας τό σῶμα. Αὐτό παίζει καί στά δύο συγκροτητικά συστήματα ἕναν οὐσιαστικό ρόλο, ἀφοῦ παριστᾶ κατά κάποιο τρόπο τό σημεῖο τομῆς, στό ὁποῖο συγκροτεῖται τό "Εγώ σέ διάκριση πρὸς τό περιβάλλον. Τό σῶμα ξεχωρίζει συγκροτητικά ἀπό τά ἄλλα ἀντικείμενα διαμέσου τυπικῶν ιδιοτήτων, οἱ ὁποῖες γιά τόν Carnap εἶναι μεταξύ ἄλλων οἱ ἑξῆς:

«Στά σημεῖα τῆς ἐπιφάνειας τοῦ σώματός μου ἀντιστοιχοῦν οἱ ποιότητες [ἢ τά τοπικά σημεῖα (*Lokalzeichen*)] τῆς αἰσθησης τῆς πίεσης μέ τέτοιο τρόπο, ὥστε νά βιώνεται ἕνα αἶσθημα πίεσης ὀρισμένων ποιότητων, ὅποτε ἕνα ἄλλο σῶμα ἢ ἕνα ἄλλο μέρος τοῦ σώματός μου ἀγγίζει κάποιο σημεῖο τοῦ δέρματος»⁴².

Τελείως ἀνάλογα χαρακτηρίζει ὁ Husserl τό σῶμα ὡς τόν φορέα ὀρισμένων ἐντοπισμένων αἰσθημάτων (ὁ Husserl τά ἀποκαλεῖ «*Empfindnisse*»⁴³ [ἀντί «*Empfindungen*», πού εἶναι ἡ γερμανική λέξη γιά τά αἰσθήματα σ.τ.μ.]), τά ὁποῖα μποροῦν μέ τυπικό τρόπο νά λαμβάνουν χώρα ταυτοχρόνως: ἕνα ἀγγιγμα τοῦ χεριοῦ μου μπορῶ ταυτόχρονα καί νά τό βλέπω καί νά τό νιώθω. Ὁ Husserl καί ὁ Carnap θεωροῦν, ὅτι τό σῶμα συγκροτεῖται ἐπιπλέον καί ἀπό τό ὅτι ἀπ' αὐτό ἐξαρτῶνται ὀρισμένα κιναισθητικά αἰσθήματα, ὅπως γιά παράδειγμα ἡ ἀλλαγή προοπτικῆς κατά τήν κίνησή του.

Ἐνῶ πρὶν ἀπό τήν συγκρότηση τοῦ σώματος ὑπάρχουν ὑποκειμενικά ἀντιλαμβανόμενα, σταθερά ἀλληλο-διαπερνόμενα χωρο-χρονικά ἀντικείμενα, τά ὁποῖα βρίσκονται σέ ἀμοιβαία σχέση καί ἀλληλεπίδραση, μέ τήν συγκρότηση τοῦ σώματος φαίνεται, ὅτι τά ἀντικείμενα κατέχουν ἀντικειμενικές ιδιότητες, δηλαδή, τέτοιες πού νά παραμένουν ἀνεξάρτητες ἀπό τίς ὁποῖες τροποποιήσεις πού βρίσκονται σέ ἀλληλοσυνάρτηση μέ τό σῶμα: οἱ ἀντικειμενικές ιδιότητες πάλι διατηροῦνται – γιά νά τό ποῦμε στή γλώσσα τοῦ Husserl – διαμέσου τῶν διαφορετικῶν παραστάσεων. Ἐτσι, ἀπό τήν μία πλευρά συγκροτεῖται ὁ ἰδιοψυχικός κόσμος, καί ἀπό τήν ἄλλη ὁ ἀντικειμενικός ὑλικός κόσμος (ὁ κόσμος τῆς ἀντίληψης κατά τόν Carnap).

Στό ἔργο τοῦ Carnap, σ' αὐτό τό σημεῖο ἀκολουθεῖ ἡ συγκρότηση τῶν ἀντικειμένων τῆς φυσικῆς. Ὁ κόσμος τῆς φυσικῆς ὀρίζεται διαμέσου μίας ἀντιστοιχίας καταστατικῶν μεγεθῶν τῆς φυσικῆς στά σημεῖα τοῦ τετραδιάστατου

42. Ὁ.ά., σ. 171.

43. *Ideen* III, σ. 120 κ.έ. καί *Ideen* II, σ. 55 κ.έ. (παράγραφος 18).

ἀριθμοχώρου καί οὐσιαστικά καθορίζεται διαμέσου τῆς «φυσικο-ποιοτικῆς ἀντιστοιχίας» ποιότητων τοῦ κόσμου τῆς ἀντίληψης σέ τέτοια καταστατικά μεγέθη⁴⁴. Ὁ Carnap θεωρεῖ τή συγκρότηση τοῦ κόσμου τῆς φυσικῆς ἀναγκαία γιά τήν συγκρότηση τοῦ διυποκειμενικοῦ κόσμου. Ὁ Husserl καθορίζει τά ἀντικείμενα τῆς φυσικῆς, στήν οὐσία, μέ ἀνάλογο τρόπο, ὡστόσο θεωρεῖ προϋπόθεση τῶν ἀποδιδομένων ποιότητων τήν διυποκειμενικότητα – δηλαδή, τήν συγκρότηση τοῦ διυποκειμενικοῦ κόσμου⁴⁵.

Ὁ διυποκειμενικός κόσμος καί στά δύο συστήματα συγκροτεῖται διαμέσου τοῦ ὅτι ἄλλοι ἄνθρωποι ἀναγνωρίζονται ὡς παρόμοιοι μέ τό ἴδιο μας τό σῶμα. Μέσω ἐνορατικῆς καί ὀρθολογικῆς κατανόησης τῶν σωματικῶν ἐκφράσεών τους (ἐναίσθηση [Einfühlung] κατά τόν Husserl) τοὺς ἀποδίδονται ἀκριβῶς τέτοιες ἀντιλήψεις πού ἀποδίδονται καί στό ὑποκείμενο, ἂν καί μέσα ἀπό ἄλλες προοπτικές. Ἐτσι καθίστανται δυνατές συγκρίσεις, οἱ ὁποῖες ὑπηρετοῦν τήν συμπλήρωση τῆς περιοχῆς τοῦ ἰδιοψυχικοῦ κόσμου: μέ τήν πλήρη συγκρότηση τοῦ Ἐγὼ προκύπτει ἐπίσης ἡ ἔννοια τοῦ ξένου ψυχικοῦ κόσμου, ἡ ἔννοια τῆς ψυχικῆς πραγματικότητας κατά τόν Husserl.

Τά περαιτέρω συγκροτητικά βήματα διεξάγονται καί αὐτά παράλληλα. Ὅταν ἔχει ἐπιτευχθεῖ ἡ ἔννοια τοῦ ξένου ψυχικοῦ κόσμου, οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι συγκροτοῦνται ὡς πρόσωπα, τά ὁποῖα μποροῦν νά ἐμφανίζονται σέ διαφορετικοῦ εἴδους σχέσεις μεταξύ τους. Ἀπό αὐτά συγκροτοῦνται –πάνω στήν βάση τῆς ἀντίληψης καί τῆς συνεννόησης– πνευματικά ἀντικείμενα (π.χ. ἦθη), πολιτιστικά μορφώματα (π.χ. κράτη) καί ἠθικές ἔννοιες (ἀξίες).

Οἱ συγκροτητικές βαθμίδες πρέπει βέβαια, σέ ἀναλογία πρός τήν ἔννοια τοῦ συγκροτητικοῦ συστήματος, νά ἐννοοῦνται πάντα ὡς θεμελιωνόμενες ἢ μία πάνω στήν ἄλλη, δηλαδή, καί στά δύο συστήματα, τό πνευματικό, γιά παράδειγμα, θεμελιώνεται⁴⁶ στόν ξένο ψυχικό κόσμο, καί αὐτός στήν ὑλική φύση, καί, τέλος, στήν βιωματική ροή. Ἄς τονίσουμε γιά ἄλλη μιὰ φορά, ὅτι κανένας τομέας ἀντικειμένων δέν μπορεῖ νά ἀναχθεῖ στά στοιχεῖα του, ἀφοῦ ἐξατομικεῦεται δομικά καί ἀφοῦ τό «ὁποιοδήποτε σύμφυρμα» στοιχειωδῶν βιωμάτων δέν παρέχει κανένα νόημα, δηλαδή, κανένα ἀποβλεπτικό ἀντικείμενο.

6.

Ἡ σύγκριση, λοιπόν, τῶν γνωσιοθεωρητικῶν συστημάτων τοῦ Husserl καί

44. Carnap, *δ.ά.*, σ. 180 κ.έ.

45. «Ἀντικειμενικά καθορίζεται τό πράγμα στή φυσική, ὡς ἀπλῆς φυσιογνωμίας τοῦ διυποκειμενικά ἀντικειμενικοῦ “καθαυτοῦ” πράγματος, ὡς ἓνα κενό Κάτι, πού καθορίζεται ἀπό τίς διυποκειμενικά συγκροτημένες μορφές τοῦ χώρου καί τοῦ χρόνου καί ἀπό τίς ἀναγόμενες στόν χώρο καί τόν χρόνο «πρῶτες ποιότητες» (primären Qualitäten)». (Ideen II, σ. 88).

46. Ἡ ἔννοια τοῦ Carnap περί θεμελίωσης (Fundierung) ἀντιστοιχεῖ ἐδῶ ἄλλωστε σ' αὐτήν τοῦ Husserl.

τοῦ Carnap παρουσιάζει ἐν μέρει λεπτομερεῖς παραλληλίες στήν ὀρολογία καί τήν δομή. Παρόμοια εὐρεία συμφωνία τοῦ *Logischer Aufbau* μέ ἄλλα, κατὰ κάποιον τρόπο νεοκαντιανά, συστήματα γνωσιοθεωρίας δέν βρίσκουμε πουθενά ἄλλοῦ. Ὁ Carnap παραθέτει βέβαια ἕνα ἀπόσπασμα ἀπό τό *Our Knowledge of the External World* [Ἡ γνώση μας γιά τόν Ἐξωτερικό Κόσμο] τοῦ Russell στό παράρτημα τοῦ *Logischer Aufbau*, ἀλλά οἱ ὁμοιότητες πρὸς τό σύστημα πού σκιαγραφεῖται ἐκεῖ, καί ἰδιαίτερα στό τρίτο κεφάλαιο, εἶναι μᾶλλον ἐπιφανειακές. Ὁ Russell, λοιπόν, ἐνδιαφέρεται μέ σαφήνεια γιά ὄντολογικές ἐρωτήσεις⁴⁷, θεωρεῖ τήν συγκρότηση τοῦ φυσικοῦ (Physischen) κόσμου πάνω σέ μία ἰδιοψυχική βάση, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος ὁ Carnap, πρακτικά ἀδύνατη καί ἀντιμετωπίζει τά αἰσθητηριακά δεδομένα ὡς συνδυασμό διακεκριμένων στοιχείων⁴⁸. Τό *Logischer Aufbau* θά μπορούσε κατά συνέπεια νά ἐκληφθεῖ μᾶλλον ὡς ἀπόπειρα μιᾶς ἐκτέλεσης τοῦ φαινομενολογικοῦ προγράμματος (ὡς «μάθηση τῶν βιωμάτων»), τό ὁποῖο εἶχε προετοιμάσει καί σκιαγραφήσει ὁ Husserl στίς *Ideen*.

Μπορεῖ νά εἶναι δύσκολο νά τεκμηριώσουμε ἱστορικά αὐτή τή θέση, ἀλλά ἡ ἀξία της, ἀπό συστηματικῆς ἀπόψεως, γιά τήν κατανόηση τοῦ *Logischer Aufbau* φαίνεται στό ὅτι εἶναι σέ θέση νά ἀποδυναμώσει ἕνα μέρος τῆς κριτικῆς πού ἀσκεῖται πάνω στό *Logischer Aufbau*.

Ἔτσι ὁ Quine ἐντάσσει τό *Logischer Aufbau* στό πρόγραμμα τοῦ «ριζοσπαστικοῦ ἀναγωγισμοῦ», ἔτσι ὅπως αὐτός ἐκπροσωπήθηκε, γιά παράδειγμα, ἀπό τόν Hume καί τόν Locke⁴⁹ καί τοῦ προσγράφει τήν θέση (P). Σύμφωνα μ' αὐτά, στόχος τοῦ συγκροτητικοῦ συστήματος θά εἶναι, νά ἀναγάγει ὅλες τίς ἀποφάνσεις γύρω ἀπό τόν κόσμο τῆς φυσικῆς σέ ἀποφάνσεις γύρω ἀπό τήν ἄμεση ἐμπειρία. Αὐτή ἡ ἀναγωγή, συνεχίζει ὁ Quine, δέν στάθηκε δυνατή γιά τόν Carnap στό πιό ἀποφασιστικό μάλιστα σημεῖο, δηλαδή στήν ἀπόδοση ποιότητων σέ χωρο-χρονικά σημεῖα, ἀφοῦ ὁ Carnap δέν εἶχε ἐξαλείψει (δέν εἶχε μεταφράσει σέ προτάσεις γύρω ἀπό ἄμεση ἐμπειρία) τήν ἴδια τήν ἀντιστοίχιση.

Στήν βάση τῆς κριτικῆς τοῦ Quine βρίσκεται μία σειρά παρεξηγήσεων. Κατ' ἀρχήν, τό *Logischer Aufbau* ἀσχολεῖται μόνο σ' ἕνα πολύ μικρό μέρος μέ ἀποφάνσεις γύρω ἀπό τόν κόσμο τῆς φυσικῆς. Ὁ κόσμος τῆς φυσικῆς ἀνήκει ὡς ἀντικείμενο τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν στήν συνείδηση, τήν δομή τῆς ὁποίας ἐπιχειρεῖ νά ἀνακατασκευάσει τό συγκροτητικό σύστημα. Οὔτε ὅμως αὐτή ἡ περιοχὴ εἶναι ἡ πιό σημαντικὴ στό ἐσωτερικό τοῦ συστήματος, οὔτε ἡ

47. Ὁ Russell θεωρεῖ σημαντικὴ τήν ἐρώτηση, «ἐάν μπορούμε νά γνωρίζουμε, ὅτι τά ἀντικείμενα τῆς αἰσθητηριακῆς ἀντίληψης ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλα ἀντικείμενα, τά ὁποῖα δέν εἶναι δικές μας σκέψεις καί αἰσθήματα, ὑπάρχουν καί κατά τόν χρόνο πού ἐμεῖς δέν τά ἀντιλαμβανόμαστε» (Russell (1926), σ. 97).

48. Ὁ.ά., σ. 195.

49. W.V.O. Quine (1973), σ. 37 κ.έ.

άντιστοιχίση ποιοτήτων σέ χωρο-χρονικά σημεία αποτελεί κάποιο αποφασιστικό βήμα. Διότι στόχος τοῦ συγκροτητικοῦ συστήματος δέν εἶναι βέβαια, νά ἀναγάγει τή συνολική μας γνώση γύρω ἀπό τόν κόσμο σέ αἰσθητηριακή ἐμπειρία, ἀλλά νά ἐξηγήσει τίς ἀλληλοσυναρτόμενες δομές αὐτῆς τῆς γνώσης πάνω στήν βάση τοῦ δεδομένου⁵⁰. Μόνο γι' αὐτόν τό λόγο μποροῦν ὁ Carnap καί ὁ Husserl νά χρησιμοποιοῦν πολυάριθμα μέσα γιά τίς συγκροτήσεις τους, τά ὁποῖα δέν μεταφράζονται σέ «ἄμεση ἐμπειρία», ὅπως ἡ συγκρότηση διαμέσου τῆς ἀναλογίας, ἡ ἀναδρομική συγκρότηση διαμέσου ὑψηλότερων βαθμίδων κ.λπ. Ἐκόμα καί ἡ ἀντιστοιχίση συγκροτημένων ἐνοτήτων σέ ἄλλες δέν εἶναι ἐδῶ κάτι, τό ὁποῖο θά ἔπρεπε ἢ θά μποροῦσε νά «ἀναλυθεῖ σέ ἐμπειρικές ἐννοιες», παρά εἶναι μία οὐσιαστική, μή ἀναγώγιμη καί χρησιμοποιομένη σέ πολλά σημεία μέθοδος τῆς συγκρότησης. Καί ἀκριβῶς ἐπειδή πρόκειται γιά τίς δομές τῶν συγκροτημένων ἀντικειμένων, καί ὄχι γιά τό ἐμπειρικό τους περιεχόμενο, ὁ Carnap μπορεῖ τελικά νά ἀπαιτεῖ τήν ἐξάλειψη τοῦ μοναδικοῦ ἐμπειρικοῦ συστατικοῦ τοῦ συστήματος, δηλαδή τῆς βασικῆς σχέσης Αὐτός. Τό συγκροτητικό σύστημα δέν εἶναι, λοιπόν, ἀναγωγικό σύστημα.

Ἐπίσης φαίνεται νά θεωρεῖ οὐσιαστική τήν ἀπόδοση ποιοτήτων σέ χωρο-χρονικά σημεία, ἐπειδή ἄρρητα ξεκινᾷ ἀπό τήν ὑπόθεση, ὅτι σ' αὐτό τό σημείο θά ἔπρεπε νά λαμβάνει χώρα ἡ μετάβαση ἀπό τόν ὑποκειμενικό στόν ἀντικειμενικό κόσμο. Μέ ἄλλα λόγια: ὡς «ριζοσπαστικός ἀναγωγιστής» θά ἔπρεπε ὁ Carnap νά βρεθεῖ μπροστά στό τυπικό φαινομεναλιστικό πρόβλημα, πῶς μπορεῖ ὁ σολιπσισμός «νά βγεῖ ἀπό ὁμόνοιο τοῦ ἀπό τόν βάλτο». Ἐπίσης καί αὐτή ἡ ἐκδοχή βασίζεται σέ παρεξήγηση τοῦ ἐμπειρισμοῦ. Ὅπως γιά τόν Husserl, ἔτσι καί γιά τόν Carnap δέν ὑπάρχει καμία ἄβυσσος μεταξύ τοῦ Ἐγώ καί τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἀφοῦ ὁ ἐξωτερικός κόσμος εἶναι δεδομένος στήν φυσική (natürlichen) συνείδηση, καί τό μόνο ἐρώτημα εἶναι, πῶς αὐτός συγκροτεῖται μέσα στήν συνείδηση. Σέ αὐτό τό ἐρώτημα ἀπαντᾷ τό συγκροτητικό σύστημα μέ τό νά ἀνακατασκευάζει τήν σταδιακή θεμελίωση ἐνοιῶν καί ἀντικειμένων ἕως τήν συγκρότηση τοῦ ὑλικοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου (καί ἔκόμα παραπέρα). Ἐπίσης ὁ ἰδιοψυχικός καί ὁ ἐξωτερικός κόσμος εἶναι βέβαια χωριστοί κόσμοι, ἀφοῦ ἔχουν διαφορετικά δομικά χαρακτηριστικά, ἀλλά ἀπό τόν ἕνα στόν ἄλλο λαμβάνει χώρα μιά βαθμιαία καί ὀρθολογικά κατανοητή μετάβαση. Ἐπίσης ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι πέρα ἀπό αὐτές τίς συγκροτημένες περιοχές ὑπάρχει ἔκόμα ἕνας ἀνεξάρτητος ἀπό ἐμᾶς ἐξωτερικός κόσμος, εἶναι καί στήν ὀρολογία τοῦ Husserl ἀνόητος: διότι, ἂν εἶχε νόημα, αὐτός ὁ ἐξωτερικός κόσμος θά ἔπρεπε νά εἶναι μία συγκροτημένη στήν συνείδησή μας περιοχή ἀντικειμένων, πράγμα τό ὁποῖο ἀκριβῶς ἀρνεῖται ὁ ἰσχυρισμός.

Ἐπίσης Husserl θέτει ὑπό κρίσιν στόν ἐμπειρισμό τόν αὐθαίρετο καί δογματικό

50. Ἐπίσης Quine γράφει, ὅτι θεωρεῖ τό διάβημα τοῦ Carnap «μία καλή σχηματική παρουσίαση αὐτοῦ, τό ὁποῖο ὄντως συμβαίνει στήν ἐπιστήμη», καί αὐτό, ὄντως, πετυχαίνει ἀκριβῶς τήν πρόθεση τοῦ Carnap.

περιορισμό της βάσης σε αντιλαμβανόμενα και συσχετιζόμενα με παθητικό τρόπο αισθητηριακά δεδομένα. Τό ελεύθερο από προκαταλήψεις βλέμμα της συνείδησης, πού κατευθύνεται προς τόν ἴδιο της τόν ἑαυτό, κατόπιν ἀποκλεισμοῦ ὄλων τῶν ὑπαρξιακῶν ἰσχυρισμῶν, ἐπιτρέπει νά ἀναγνωρίσουμε, ὅτι τό δεδομένο στήν συνείδηση φθάνει πάρα πολύ πιό μακριά: ἡ συνείδηση δέν «βλέπει» μόνο μεμονωμένα δεδομένα ἀλλά καί δομές. "Όλα τά δεδομένα (Gegebenheiten), τά ὁποῖα δέν ὑφίστανται στήν ἀπλή βιωματική ροή, εἶναι δομικά δεδομένα, εἶναι, κατά τήν ὀρολογία τοῦ Carnap, λογικά πλέγματα. Τό νά γνωρίσουμε τήν οὐσία ἑνός τέτοιου πλέγματος, σημαίνει, νά κατανοήσουμε τήν συγκροτητική του γένεση ἀπό τήν βιωματική ροή. Κατ' αὐτόν τόν τρόπο, ἡ ἔννοια τοῦ Husserl γιά τήν θέαση [Erschauung] τῆς οὐσίας μπορεῖ νά μεταφραστεῖ ὡς ἡ ἔννοια τοῦ Carnap γιά τήν ὀρθολογική μετακατασκευή [Nachkonstruktion]. Ἡ κριτική, λοιπόν, πού ἀσκεῖ ὁ Husserl στούς ἐμπειριστές δέν ἰσχύει γιά τόν Carnap:

«Ἐνῶ αὐτοί (οἱ ἐμπειριστές) ξεκινοῦν ὡς γνήσιοι φιλόσοφοι μέ σαφή ὀπτική γωνία καί, σέ ἐμφανή ἀντίφαση πρὸς τήν ἀρχή τους περί ἐλευθερίας ἀπό κάθε προκατάληψη, ἀπό ἀξεκαθάριστες καί ἀθεμελίωτες προϋπάρχουσες γνῶμες, ἐμεῖς ἔχουμε ὡς ἀφετηρία μας αὐτό πού βρίσκεται πρὶν ἀπό κάθε ὀπτική γωνία: τήν συνολική περιοχὴ τοῦ ἐποπτικά αὐτο-διδόμενου, τό ὁποῖο ἀκόμη βρίσκεται πρὶν ἀπό κάθε θεωρητικοποιούσα σκέψη, δηλαδή ὅλα ὅσα μπορεῖ νά δεῖ καί νά συλλάβει κανεὶς ἄμεσα – ἐάν βέβαια δέν ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτό του νά τυφλώνεται ἀπό προκαταλήψεις καί νά μὴ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν του ὀλόκληρες τάξεις γνήσιων δεδομένων (Gegebenheiten). Ἐάν «θετικισμός» σημαίνει ἀπόλυτα ἐλεύθερη ἀπό προκαταλήψεις θεμελίωση ὄλων τῶν ἐπιστημῶν στό «θετικό», δηλαδή, αὐτό πού συλλαμβάνεται πρωταρχικά, τότε ἐμεῖς εἶμαστε οἱ γνήσιοι θετικιστές»⁵¹.

"Ἄν καί ὁ Carnap δέν ἦταν βέβαια φαινομενολόγος, πάντως σίγουρα ἦταν γνήσιος θετικιστής.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Carnap R., 1928, *Der Logische Aufbau der Welt*, Weltkreis - Verlag, Berlin-Schlachtensee.
- Carnap, R.: 1923, «Über die Aufgabe der Physik und die Anwendung des Grundsatzes der Einfachheit», *Kantstudien* 28, 90-107.
- Caton, H.: 1974/75, «Carnap's First Philosophy», *Review of Metaphysics* 28, 623-649.
- Friedman, M.: 1987, «Carnaps Aufbau Reconsidered», *Noûs* 21, 521-545.

51. Husserl, *Ideen I*, σ. 38.

- Haack, S.: 1977, «Carnaps Aufbau: Einige Kantische Reflexionen», *Ratio* 19, 158-163.
- Husserl E.: 1950a, *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie (= Husserliana Bd. III, IV and V)*, Martinus Nijhoff, Den Haag.
- Husserl, E.: 1950b, *Die Idee der Phänomenologie. Fünf Vorlesungen*, (= Husserliana Bd. II), Martinus Nijhoff, Den Haag.
- Husserl, E.: 1956, *Erste Philosophie, Erster Teil* (= Husserliana Bd, VII), Martinus Nijhoff, Den Haag.
- Moulines, C.U.: 1985, «Hintergründe der Erkenntnistheorie des frühen Carnap», *Grazer Philosophische Studien* 23, 1-18.
- Proust, J.: 1987, «Formal Logic as Transcendental in Wittgenstein and Carnap», *Noûs* 21, 501-520.
- Quine, W.V.O.: 1973³, «Two Dogmas of Empiricism», in *From a Logical Point of View*, 20-46.
- Runggaldier, E.: 1984, *Carnaps Early Conventionalism*, Rodopi, Amsterdam.
- Russell B.: 1926, *Unser Wissen von der Aussenwelt*, Felix Meiner, Leipzig (ἀγγλ. *Our Knowledge of the External World*, London 1914).
- Sauer, W.: 1987, «Neukantianische Aspekte in Carnaps Konstitutionstheorie», *Acta Analytica (Philosophy and Psychology)*, Ljubljana, pp. 109-124.
- Sauer, W.: 1985, «Carnaps Aufbau in Kantianischer Sicht», *Grazer Philosophische Studien* 23, 13-37.
- Schlick, M.: 1929, «Rezension des *Logischen Aufbaus*», *Die Naturwissenschaften*, Bd. 17, 550 f.
- Scholz, H.: 1930, «Rezension des *Logischen Aufbaus*», *Deutsche Literaturzeitung*, 586-592.
- Stegmüller, W.: 1969, *Der Phänomenalismus und seine Schwierigkeiten*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.